

SAJTÓSZABADSÁG-INDEX 2012

AZ ÚJSÁGÍRÓK, A MÉDIAVÁLLALKOZÁSOK ÉS A KÖZÖNSÉG VÉLEMÉNYE A SAJTÓSZABADSÁG HELYZETÉRŐL

Vezetői összefoglaló

A Mérték Médiaelemző Műhely arra vállalkozott, hogy feltárja a 2010-ben kialakított médiaszabályozás következményeit, valamint hogy felmérje a szabályozás rendszerszintű megváltoztatásának hazai sajtószabadságra gyakorolt hatását. Kutatásunk során újságírókat és médiamenedzsereket kérdeztünk meg, illetve egy országos reprezentatív minta keretében a lakosság sajtószabadságról alkotott véleményét mértük fel.

A sajtószabadság érvényesülését egytől tízes skálán mértük, a médiamenedzserek közepesnél valamivel jobbra, 5,4-re, az újságírók közepesnél valamivel rosszabbra, 4,8-ra értékelték a helyzetet, a lakosság adta a legrosszabb osztályzatot, 4,6-ot. A közepes körüli index értékek arra utalnak, hogy a sajtószabadság érvényesülését az érintettek egyetlen csoportja sem érzi kielégítőnek.

Úgy tűnik, hogy a sajtószabadságot az újságírók és a médiamenedzserek alapvetően a politika és a média közötti viszonyrendszerként értelmezik, véleményük szerint a sajtószabadság érvényesülésének legjelentősebb előfeltétele, hogy a politikai pártok semmilyen formában ne gyakorolhassanak befolyást a média működésére.

A sajtót érő politika befolyás mértékét mutatja, hogy az újságírók 55%-a szerint munkahelyének pénzügyi háttere valamilyen mértékben függ a mindenkori politikai hatalomtól. Az újságírók 36%-a, a médiamenedzserek 34%-a szerint a médiára gyakorolt politikai nyomásgyakorlás olyan erős, hogy az korlátozza a hazai sajtószabadság érvényesülését. A médiára gyakorolt politikai nyomásgyakorlás a megkérdezettek szerint közvetett módon történik, a nyomásgyakorlás leghatékonyabb eszköze ugyanis az állami hirdetések megvonása, illetve odaítélése. A politikai nyomásgyakorlás sikerességének okát az újságírók a saját egzisztenciális féltelmeikben látják.

Az új médiaszabályozás koncepciója kevésbé találkozott a szakmai elvárásokkal, a megkérdezett újságíróknak ugyanis csak 6%-a nyilatkozott úgy, hogy az új médiatörvényekre pozitívan tekintett a hatályba lépésük előtt. Az újságírók szerint az új szabályozás következtében leginkább a közszolgálati médiaszolgáltatás minősége romlott. A médiavállalkozások működési feltételei és az újságírói munka megbecsültsége mind az újságírók, mind a médiavállalkozások képviselőinek többsége szerint romlott.

Arra a kérdésre, hogy a munkájában milyen változást eredményezett az új médiaszabályozás, az újságíró válaszadók többsége inkább a szabályozás negatív hatásaira mutatott rá, volt olyan, aki úgy nyilatkozott, hogy *„erősebb öncenzúrát alkalmazok, mert jobban félek az esetleges következményektől”*.

A közönség 80 százaléka, az újságírók 77, a médiatulajdonosok, médiamenedzserek 96 százaléka gondolja úgy, hogy a magyar nyilvánosságban vannak elhallgatott, tabuként kezelt témák.

A kutatás célja

A Mérték Médiaelemző Műhely arra vállalkozott, hogy felmérje és értékelje a 2010- ben kialakított médiaszabályozás hatását és következményeit. Az új médiatörvények hatásai mellett egyúttal arra is kíváncsiak voltunk, hogy a szabályozás rendszerszintű megváltoztatása mennyiben befolyásolta a hazai sajtószabadság helyzetének alakulását. A sajtószabadságot azonban a demokrácia, vagy a jogállam fogalmához hasonlóan, összetettsége miatt nagyon nehéz megmérni, bármilyen módszerrel, illetve sajtószabadság koncepció mellett történik is az adatfelvétel, az eredmény inkább a válaszadók percepcióját, véleményét, mint magát a sajtószabadság tényleges mértékét méri.¹ A szabályozás, a törvényi garanciák biztosítása nyilvánvalóan nélkülözhetetlen ahhoz, hogy sajtószabadságról beszélhessünk, mindemellett bizonyos, hogy az információk sokszínűsége, a kormánykritikus vélemények terjedelme, vagy a sajtóra gyakorolt politikai és gazdasági befolyás mértéke is hatással van a sajtószabadság minőségére. Kutatásaink során tehát nem csak az új médiatörvények hatásait vizsgáltuk, hanem a hazai média működési mechanizmusait is, mint a sajtóra nehezedő politikai és gazdasági nyomásgyakorlás jellegét, az újságírói hivatás társadalmi szerepét, illetve az öncenzúra jelenségét.

A következőkben a Mérték Médiaelemző Műhely három párhuzamos kutatásának eredményeit foglaljuk össze. Kutatási témánk összetettsége miatt döntöttünk úgy, hogy három kutatás keretében, három populációt vizsgálunk meg. Egyfelől az újságírókat, akik hivatásuk miatt talán a légszélésebb és legközvetlenebb tapasztalatokkal rendelkezhetnek a sajtószabadság és a sajtó működésének helyzetéről. Másfelől a médiamenedzsereket, (médiatulajdonosok, médiavállalkozások vezetői, illetve a médiavállalkozások menedzsmentje) mivel a médiapiac alakulása jelentős mértékben befolyásolhatja a hazai sajtó működését. Úgy véljük, hogy az újságírók, illetve a médiamenedzserek érzékelhették leginkább az új médiaszabályozás változásának következményeit, valamint ők rendelkeztek a korábbi és az új médiatörvények összehasonlításához szükséges legtöbb információval is. A kutatás harmadik részében egy országos reprezentatív minta keretében a lakosság sajtószabadságról alkotott véleményét mértük fel.

Módszertan

Kutatásaink során többféle módszert, kvantitatív és kvalitatív eszközöket is alkalmaztunk. Arra törekedtünk, hogy a sajtószabadság érvényesüléséről, illetve az új médiatörvények hatásáról átfogó képet kapjunk. Mindhárom csoport esetében ugyanazt a kérdőívet kérdeztük, vagy kérdeztettük le. A kérdőív a sajtószabadság helyzetét, az új médiatörvények hatását, a sajtóra nehezedő politikai és gazdasági nyomásgyakorlás mértékét, illetve az öncenzúra jelenségét vizsgálta. Az újságírók és a médiamenedzserek kérdései megegyeztek egymással, a menedzserek kérdőívéből azonban azokat a kérdéseket kihagytuk, amelyek az újságírói munkával, az öncenzúra témájával voltak kapcsolatosak, és így értelmezhetetlenek lettek volna a számukra. A lakosság esetében csak olyan kérdéseket

---

¹ Sajtószabadság-indexek: Magyarország majdnem bővli?

<http://mertek.hvg.hu/sajtoszabadsag-indexek-magyarorszag-majdnem-bovli>

tettünk fel, amelyek nem igényeltek külön szakértelmet, vagy újságírói szakmai tapasztalatot, így a kérdések száma itt volt a legkevesebb. A különböző minták összehasonlíthatóságát nagyban megnehezítette, hogy a lakossági kérdőív reprezentatív volt, míg az újságírói és a médiamenedzseri minta nem volt az. A módszertani problémák áthidalása érdekében az újságírók és a médiamenedzserek válaszait hasonlítottuk össze, a lakossági válaszokat pedig külön kezeltük. A médiamenedzserek esetében a kutatást a Publicus Intézet végezte, a lakossági felmérést pedig a Medián Közvélemény-és Piackutató Intézet.²A kérdőíves módszer mellett mind az újságírók, mind a médiamenedzserek csoportjának néhány tagjával mélyinterjúkat is készítettünk.³

Az újságírókat szakértői kiválasztás útján kerestük meg, a minta ezért nem reprezentatív, viszont igyekeztünk minél szélesebb kört elérni. A nyomtatott, illetve az online sajtó, valamint a rádiók és a televízió csatornák részre is megküldtük az on-line kérdőívet, törekedve arra, hogy baloldal közeli és jobboldal közeli médiumok egyaránt szerepeljenek a mintában. Alapvetően a hírsajtót kívántuk lefedni, így a bulvársajtó kimaradt a mintából. A kérdőívet a válaszadók természetesen anonim módon töltötték ki, ennek következtében viszont nem tudjuk, hogy pontosan mely médiumoktól, milyen arányban válaszoltak. Ez persze megnehezíti az eredmények értelmezését, az anonimitás bármi módon való feladása, a válaszoló médiumának nevére való rákérdezés viszont véleményünk szerint jelentősen csökkentette volna a válaszadási hajlandóságot.

A médiamenedzserek esetében kétféle módszerrel történt az adatfelvétel, egyfelől on-line kérdőív útján, másfelől telefoninterjúkon keresztül, a két módszerre azért volt szükség, mert az on-line felületen a menedzserek válaszadási hajlandósága alacsony volt. A kiválasztás itt is szakértői módszerrel történt, ezért a minta nem reprezentatív.

Az online kérdőíveket 124 újságíró töltötte ki. Az újságírói mintában 38% volt az újságírók aránya, 33% a szerkesztőké, 4% a menedzsereké és 3% a tulajdonosoké. A válaszadók többsége (56%) budapesti lakos, 13%-uk megyeszékhelyen, 11%-uk pedig vidéki városban él. A mintában szereplők majdnem háromnegyede (72%) főiskolai, vagy egyetemi diplomával rendelkezik. A kérdőívet 2012 áprilisa és augusztusa között kérdeztük le.

A médiamenedzserek esetében 58 fő válaszolt a kérdéseinkre, a kérdőív on-line változatát 22 médiamenedzser töltötte ki, 36 menedzserrel pedig telefoninterjút készítettek a Publicus Intézet munkatársai. A telefoninterjúkat kérdezőbiztosok készítették, a felmérés anonim volt. Az on-line és a telefonos mintát - az eltérő adatfelvételi technika ellenére - összevontan kezeltük, mivel a megoszlások nem különböztek számottevően a részmintákban. Egyetemi diplomával a válaszadók harmada rendelkezett, főiskolai vagy annak megfelelő szintű diplomával pedig 43%-uk. A kérdőívet 2012 áprilisa és augusztusa között kérdeztük le, a telefoninterjúkra 2012 szeptemberében került sor.

² A kutatást 2012 áprilisában végezték el.

³ Mong Attila: A szabadság gyeplője, Élet és Irodalom LVI. évfolyam, 16. szám, 2012. április 30.; Urbán Ágnes:

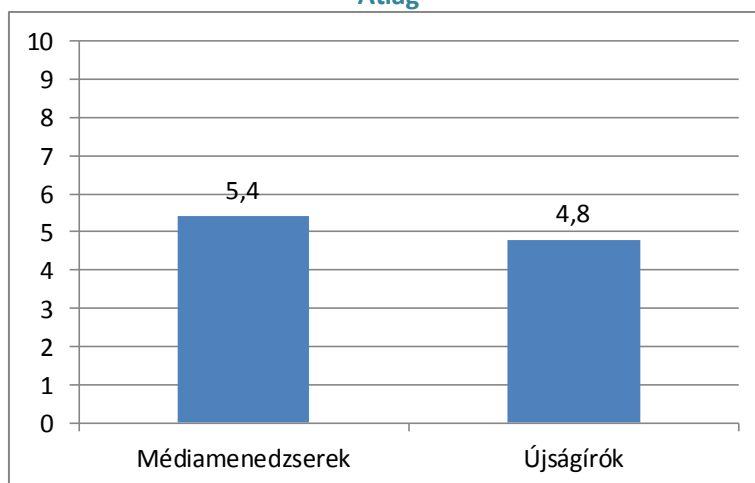
Szabad-e a magyar sajtó?

Amíg a hazai sajtószabadság helyzetét a médiamenedzserek egytől tízes skálán közepesnél jobbra, 5,4-re értékelték, addig az újságírók közepesnél valamivel rosszabb, 4,8-as értéket adtak.

Milyen jelenleg a sajtószabadság helyzete Ön szerint?

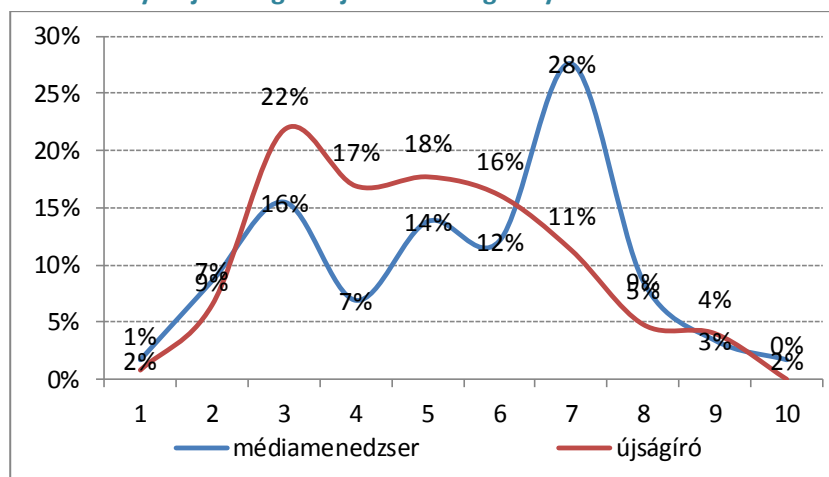
Az 1-es érték a legrosszabb, amikor nincs sajtószabadság, a 10-es a legjobb, amikor a sajtószabadság maradéktalanul megvalósul.

Átlag

A közepes körüli index értékek arra utalnak, hogy a megkérdezett újságírók és médiamenedzserek is úgy érzékelik, hogy 2012-ben nem kielégítő a sajtószabadság érvényesülése Magyarországon. Kutatási eredményeink erősen összecsengeni látszanak a nemzetközi szervezetek értékelésével, hiszen a Riporterek Határok Nélkül szervezet szerint a magyar sajtó korlátozott mértékben szabad csak. A Freedom House sajtószabadság-indexe pedig ugyan Magyarországot 2010-ben – egyetlen pont híján - még a szabad kategóriába sorolta, de 2011-re már visszaestünk a részben szabad országok közé.

Milyen jelenleg a sajtószabadság helyzete Ön szerint?

A fenti ábrán jól látható a különbség az újságírók és a médiamenedzserek véleményének megoszlásában. Az újságírók majd 60%-a három és hat közötti értéket adott, a legtöbben (23%) hármásra értékelték a hazai sajtószabadság helyzetét, ami azt mutatja, hogy a válaszadók alapvetően nem ítélik megfelelőnek a sajtószabadság helyzetét. A médiamenedzserek esetében az eloszlás sokkal egyeletlenebb, a legtöbben (28%) ugyan inkább jónak értékelték a sajtószabadság érvényesülését, viszont a válaszolók 45%-a közepesre vagy annál rosszabbra értékelte a helyzetet.

Azok az újságírók, akik korábban nem értettek egyet az új médiaszabályozással, jól láthatóan alacsonyabbra értékelték a sajtószabadság helyzetét, mint azok, akik örömmel vették a szabályok változását. Meglepő viszont, hogy a szerkesztők, ha nem is lényeges mértékben magasabb, de a közepesnél jobb értéket tulajdonítottak a sajtószabadság állapotának.

Újságírók

Milyen várakozással tekintett az új médiatörvényekre a hatályba lépésük előtt?	Milyen jelenleg a sajtószabadság helyzete Ön szerint?
Negatívan	4,7
Pozitívan	6,14
Teljes minta	4,86

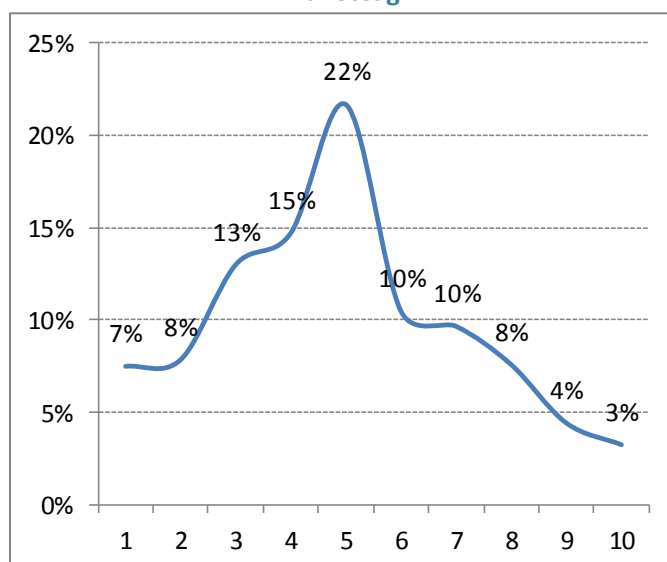
Újságírók

Mi a foglalkozása?	Milyen jelenleg a sajtószabadság helyzete Ön szerint?
Újságíró	4,65
Szerkesztő	5,17
Teljes minta	4,86

A teljes lakosság körében a sajtószabadság helyzetének értékelése esetében a válaszok nem tolódnak jelentősen sem „a sajtószabadság helyzete rossz”, sem pedig „a sajtószabadság helyzete jó” irányába. Elképzelhető, hogy a válaszok egyenletes eloszlása egyfajta közönyt, vagy fásultságot jelez. A sajtószabadság helyzetét átlagosan 4,6-ra értékelte a magyar lakosság.

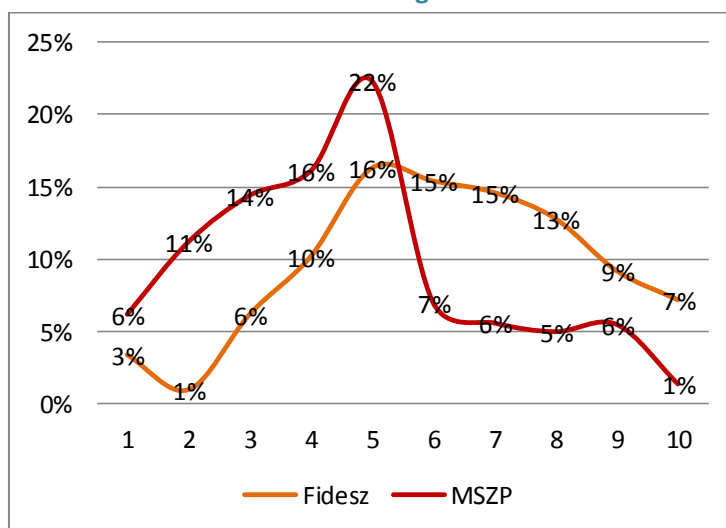
Milyen a sajtószabadság helyzete jelenleg Magyarországon?

Lakosság

A sajtószabadság mértékét úgy tűnik, befolyásolja a válaszadók pártpreferenciája, jelentős eltérés mutatkozik ugyanis a kormánypárt és az ellenzék legnagyobb pártjának szavazói véleménye között. Jól látszik, hogy a Fidesz szavazói között többségben vannak azok, akik inkább jónak értékelik a sajtószabadság helyzetét, míg az MSZP szavazói esetében ez a tendencia éppen ellentétes. A Fidesz szavazóinak 20%-a értékelte a sajtószabadság helyzetét egyes és négyes érték között, míg 59%-uk hat és tíz közötti értékeket adott, az MSZP szavazóinak viszont 47%-a értékelte egyes és négyes között a sajtószabadság érvényesülését, hatos és tízes közötti értéket pedig csak a 25%-uk adott. A sajtószabadság megítélését tehát alapvetően befolyásolja a pártpreferencia, a törésvonal a kormánytöbbség és az ellenzéki pártok között húzódik.

Milyen a sajtószabadság helyzete jelenleg Magyarországon? Lakosság

A sajtószabadság érvényesülésének szempontjai

A sajtószabadság tartalmára vonatkozó kérdéseket csak az újságírók, illetve a médiamenedzserek számára tettük fel. Az alábbi ábra alapján az újságírók szerint a sajtószabadság érvényesülésének legjelentősebb előfeltétele, hogy a politikai pártok semmilyen formában ne gyakorolhassanak befolyást a média működésére. A válaszadók úgy látják, hogy a sajtószabadsághoz leginkább arra van szükség, hogy a médiahatóság ne kizárólag politikai pártok jelöltjeiből álljon (78,2%), illetve a második legfontosabb szempont az, hogy a médiatulajdonosok és a politikai pártok között ne legyen összefonódás (75%). Vélhetően a politikai befolyás sajtószabadságra gyakorolt hatását hivatott ugyancsak csökkenteni a harmadik legfontosabbként említett szempont, miszerint a nyomtatott és online sajtótermékek felett csak a független bíróság gyakorolhat felügyeletet, más szerv nem.

Újságírók

Ön szerint az alábbiak közül mi szükséges a sajtószabadsághoz? Kérjük, értékelje az alábbi állításokat.

	egyáltalán nem fontos	nem fontos	fontos	nagyon fontos	mérleg
A médiahatóság nem kizárólag politikai pártok jelöltjeiből áll.	2%	2%	17%	78%	83 pont
A médiatulajdonosok és a politikai pártok között nincs összefonódás.	1%	3%	20%	75%	82 pont
A nyomtatott és online sajtótermékek felett csak a független bíróság gyakorolhat felügyeletet, más szerv nem.	2%	5%	19%	74%	80 pont
A szerkesztőség munkáját etikai kódex szabályozza, amelynek része a tulajdonos, a menedzsmint és a szerkesztőség kapcsolatának rendezése.		5%	39%	56%	73 pont
A szabályozásban jelentős szerepe van az önszabályozásnak.	1%	7%	63%	29%	56 pont
Erős újságírói szakmai szervezetek képviseli az újságírókat.	1%	9%	47%	29%	47 pont
Közpénzből finanszírozott közszolgálati műsorszolgáltatás működik.	10%	23%	41%	25%	28 pont
Az újságírónak érdemi beleszólása van a főszerkesztő megválasztásába.	3%	28%	52%	17%	26 pont
A médiatermékek inkább magyar tulajdonban vannak.	26%	61%	8%	4%	-48 pont

Bár csak közvetetten, de a fenti táblázat arra is rámutat, hogy az újságírók alapjaiban kérdőjelezzik meg a 2010-es médiaszabályozás eredményeként létrejött Médiatanács tevékenységét, hiszen a sajtószabadság legfontosabb szempontjának éppen azt jelölték meg, hogy a médiahatóság ne kizárólag politikai jelöltekéből álljon. Ugyanakkor annak fontossága, hogy a nyomtatott és online sajtó felett felügyeletet más szerv, mint a bíróság ne gyakorolhasson, arra utalhat, hogy az újságírók szerint nincs szükség hatósági kontrollra, a médiahatóság tevékenysége e tekintetben felesleges.

Úgy tűnik, hogy az újságírók a sajtószabadságot alapvetően a politika és a média közötti viszonyrendszerként értelmezik, ahol közvetlenül a független bíróság, közvetve pedig értelemszerűen a jogszabályok jelentik a sajtószabadság érvényesülésének garanciáit. Amennyiben a témában keletkezett korábbi sajtószabadsággal foglalkozó kutatások eredményeit megvizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a médiára nehezedő politikai és gazdasági nyomásgyakorlás jelensége valamennyi újságírót

vizsgáló kutatásban előkerült, a kormányzat közszolgálati televíziókban történő túlsúlya Bajomi-Lázár Péter szerint 1990 és 2006 között ugyan változó mértékű volt, de folyamatos.⁴

Meglepő, hogy az újságírók a szakmai önszerveződésnek, és az önszabályozásnak viszonylag kis szerepet tulajdonítanak. A mérleg-index pontszámaiból jól látható, hogy az első négy szemponttól elkülönülnek az önszabályozás és a szakmai szervezetekre vonatkozó állítások. Ennek talán az lehet az oka, hogy az újságírók a média jelenlegi helyzetében a politikai befolyástól mentes sajtót érzékelik a sajtószabadság legjelentősebb elemének. A szakmai szervezetek, vagy az önszabályozás szerepe pedig másodlagos ehhez képest. Elképzelhető azonban az is, hogy az újságírók nem érzik fontosnak a hivatásrendiség egyik legmeghatározóbb elemét, az önszabályozást, mert a hivatás professzionalizációja még folyamatban van és így az önszabályozás nem meghatározó jelentőségű a számukra.

A sajtószabadság feltételeinek harmadik szegmensébe a közpénzből finanszírozott közszolgálati műsorszolgáltatás, valamint az a szempont tartozik, hogy az újságíróknak érdemi beleszólása legyen a főszerkesztő megválasztásába. Ezek a szempontok az újságírók szerint keveset számítanak a sajtószabadság megítélésben. Az újságírók számára a sajtószabadság érvényesülésének legkevésbé fontos szempontja a médiatermékek magyar tulajdona (-48 pont).

Bár a médiamenedzserek és az újságírók egyaránt a politika médiára gyakorolt befolyásának lehetőségét tartják a sajtószabadság legjelentősebb szempontjának, a médiamenedzserek számára azonban meglepő módon fontosabb a hivatásrendiség; az önszabályozást és az etikai kódexet ugyanis a harmadik és negyedik helyen értékelték. A nyomtatott és az online média feletti felügyeletet viszont az újságírónál kevésbé tartják a sajtószabadság helyzetére nézve jelentősnek.

Médiamenedzserek⁵	mérleg
A médiahatóság nem kizárólag politikai pártok jelöltjeiből áll.	75 pont
A médiatulajdonosok és a politikai pártok között nincs összefonódás.	67 pont
A szerkesztőség munkáját etikai kódex szabályozza, amelynek része a tulajdonos, a menedzsment és a szerkesztőség kapcsolatának rendezése.	66 pont
A szabályozásban jelentős szerepe van az önszabályozásnak.	62 pont
Erős újságírói szakmai szervezetek képviseli az újságírókat.	60 pont
A nyomtatott és online sajtótermékek felett csak a független bíróság gyakorolhat felügyeletet, más szerv nem.	51 pont
Közpénzből finanszírozott közszolgálati műsorszolgáltatás működik.	42 pont
Az újságíróknak érdemi beleszólása van a főszerkesztő megválasztásába.	19 pont
A médiatermékek inkább magyar tulajdonban vannak.	-3 pont

⁴ Szabad-e a magyar sajtó?

http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_02_nyar/05_magyar_sajto/

⁵ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint

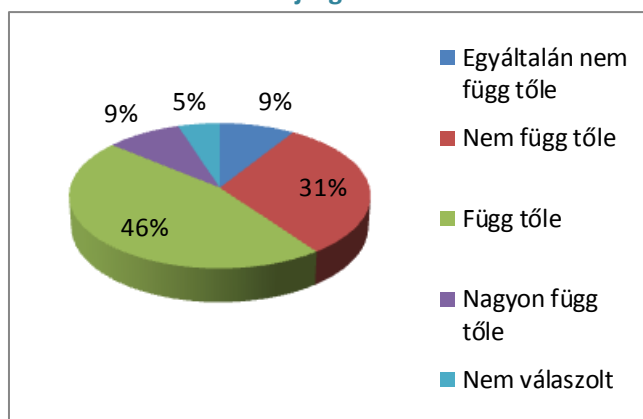

A médiára nehezedő politikai és gazdasági nyomás

A politika meghatározó szerepét mutatja, hogy az újságírók 55%-a szerint munkahelyének pénzügyi háttere valamilyen mértékben függ a mindenkori politikai hatalomtól.

Mennyiben függ az Ön munkahelyének pénzügyi háttere a mindenkori politikától?

Újságírók

Az adatok arra engednek következtetni, hogy a hazai médiapiaci struktúra erőteljesen köthető a politikához. A Mérték Médiaelemző Műhely korábbi elemzése is arra mutat rá, hogy a hazai médiapiac olyannyira erősen kötődik a politikához, hogy a jobboldalhoz közelálló médiavállalatok a 2008-ban kezdődő gazdasági válság hatásait hatékonyabban voltak képesek tompítani, mint a baloldalhoz közel állókak.⁶

A média ilyen erős politikai kötődése hatással lehet az újságírói szerepre is. Amennyiben ugyanis egy médium pénzügyi háttere és a mindenkori politikai hatalom között függőségi viszony van, úgy az újságíró függetlensége, a témák sokszínűsége, de még az objektivitás követelménye is veszélybe kerülhet. Az újságírói örkutya szerep és a médiumok finanszírozási háttere között komoly ellentmondás feszül. Annál a médiumnál, amelynek pénzügyi háttere a mindenkori politikai hatalomtól függ, ott az újságírónak kevésbé van rá lehetősége, hogy a hatalom ellenőreként végezze tevékenységét. Az újságírói szerep és a politikai –és gazdasági elitek valamint a média összefonódásának kapcsolatát támasztja alá Bajomi-Lázár Péter megállapítása is, miszerint „A tényfeltáró-oknyomozó újságírás fejletlensége elsősorban a magyar piac kis méretével magyarázható..”, „A lapok és a médiumok többsége nem képes pusztán a közönségből megélni, és-mivel gazdasági függetlenség nélkül politikai függetlenség sincs – óvakodik konfliktusba keveredni a politikai elitekkel”.⁷ Az egyik újságíró interjúalany úgy fogalmazott, hogy „A lapok irányultságába még belefér, hogy tudatosan balos, vagy jobbos legyen, de ettől a politikusok úgy kezelik, mint a saját lapjukat, úgy is pénzelik.”

A fenti gondolatmenetet támasztja alá az is, hogy az újságírók 36%-a szerint olyan erős a médiára gyakorolt politikai nyomásgyakorlás, hogy az korlátozza a hazai sajtószabadság érvényesülését. Azon

⁶ Urbán Ágnes: Válságtünetek - mi történik a magyar médiapiacon?

http://mertek.eu/sites/default/files/reports/mediapiac2012_0.pdf

⁷ Bajomi-Lázár Péter: Média és társadalom, Jaffa Kiadó, 2008.

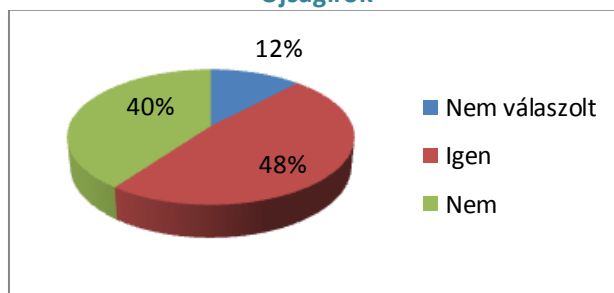
újságírók aránya pedig 44%, akik szerint erős ugyan a politikai nyomásgyakorlás mértéke, de annyira nem, hogy az veszélyeztesse a sajtó szabadságát. Mindösszesen tehát a válaszadók 80%-a vélte úgy, hogy a médiára gyakorolt politikai nyomásgyakorlás mértéke minimum erősnek tekinthető.

Ön szerint Magyarországon milyen mértékű a médiára gyakorolt politikai és gazdasági nyomásgyakorlás?		
Az 1-es érték azt jelenti, hogy nincs nyomásgyakorlás – 4-es érték pedig azt, hogy olyan erős a politikai nyomásgyakorlás, hogy az korlátozza a hazai sajtószabadság érvényesülését.		
Újságírók		
Értékek	Politikai nyomásgyakorlás	Gazdasági nyomásgyakorlás
1	2%	2%
2	18%	17%
3	44%	42%
4	36%	40%
Összesen	100%	100%

Az újságírók által érzékelt gazdasági nyomásgyakorlás mértéke tovább rontja a képet, hiszen azok száma (40%), akik szerint a nyomásgyakorlás már korlátozza a sajtószabadság érvényesülését még a politikai befolyásénál is magasabb. A médiamenedzserek véleménye hasonló az újságírókéhoz, 34%-uk szerint nagyon erős a politikai nyomásgyakorlás, 40%-uk szerint pedig erős, a gazdasági nyomásgyakorlás mértéke pedig szinte megegyezik a politikaival, 36%-uk szerint nagyon erős, 40%-uk szerint erős.⁸

A sajtóra nehezedő politikai nyomásgyakorlás mértékét mutatja, hogy a megkérdezett újságírók majdnem fele a saját munkája során, személyesen is tapasztalt politikai befolyást.

Ön személyesen tapasztalt-e újságírói munkája során politikai nyomásgyakorlást az elmúlt egy évben?
Újságírók

Érdekes módon, amíg a sajtószabadság értékelésénél a szerkesztők, ha nem is jelentősen mértékben, de jobbnak értékelték a sajtószabadság helyzetét, mint az újságírók, addig a szerkesztők 63%

⁸ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint.

nyilatkozott úgy, hogy személyesen is tapasztalt politikai nyomásgyakorlást. Az újságírók között ez az arány 51% volt. Elképzelhető, hogy a szerkesztők a pozíciójuk miatt érzékelik közvetlenebbül a politikai nyomásgyakorlást, a politika ugyanis nem közvetlenül az újságírót presszionálja, hanem közvetett módon a szerkesztőn keresztül történik a nyomásgyakorlás.

Újságírói minta		Szerkesztő	Újságíró
Ön személyesen tapasztalt-e újságírói munkája során politikai nyomásgyakorlást az elmúlt egy évben?	Igen	63%	51%
	Nem	37%	49%

Az újságírók és a médiamenedzserek szerint a médiára gyakorolt politikai nyomásgyakorlás leghatékonyabb eszköze az állami hirdetések megvonása, illetve odaítélése. A politikai hatalmat birtoklók jellemzően gazdasági eszközökkel, a közpénz elosztásán keresztül tartják függésben a hazai médiát. A politikai befolyás tehát kevésbé inkább közvetetten van jelen a hazai médiában, az állami cégek hirdetési stratégiája az újságírók és a médiamenedzserek szerint az az eszköz, melyen keresztül a politika nyomást gyakorolhat a médiára.

Milyen erős Ön szerint az alábbi eszközök szerepe a médiára gyakorolt nyomásgyakorlásban?	Újságírók Nagyon erős szerepe van	Médiamenedzserek ⁹ Nagyon erős szerepe van
Az állami hirdetési döntések (hirdetésmegvonás kritikus tartalom miatt, baráti tartalom jutalmazása).	54%	46%
A hirdetőik közvetett befolyása a főszerkesztőn és a menedzsmenten keresztül.	33%	29%
A különböző médiahatósági döntések szerepe (bírságok, engedélyek, frekvenciaengedélyek).	32%	35%
A politikusok közvetett nyomása, a főszerkesztőn, menedzsmenten keresztül az újságírókra.	30%	27%
A magán hirdetési döntések (hirdetésmegvonás kritikus tartalom miatt, baráti tartalom jutalmazása).	21%	15%
A politikusok nyomása közvetlenül az újságírókra (telefonok, közvetlen kapcsolatok).	10%	20%

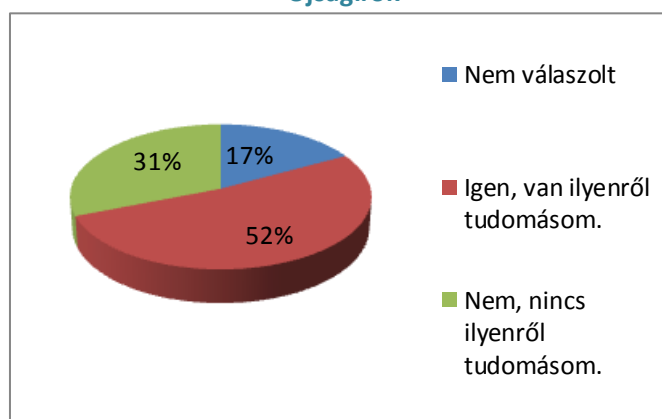
⁹ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint.

A hirdetők közvetlen befolyása az újságírókra	8%	15%
---	----	-----

Ellentmondásnak tűnik, hogy a megkérdezett újságírók közel fele személyesen is tapasztalt politikai nyomásgyakorlást, a nyomásgyakorlás eszközei között azonban a politikusok közvetlen kapcsolata kifejezetten nem tekinthető erősnek. Az újságírókkal folytatott mélyinterjúk eredménye szerint az újságírók felé alapvetően a közvetlen felettesüktől érkezik leginkább nyomásgyakorlás. Az interjúk éppen arra mutattak rá, hogy az újságírók sokszor mintegy belső ellenzékként próbálják meg a feletteseikkel szemben a szakmai szempontokat érvényesíteni. Ahogy az egyik interjúalany leírta: „...odaült mögé a szerkesztő és anyagírás közben diktálta a szöveget szó szerint”.

Érdekes, hogy az újságírók szerint a médiára gyakorolt nyomás eszközei között szinte majdnem egyező mértékben van nagyon erős szerepe a formális, médiahatósági döntéseknek (32%), illetve az informális jellegű, főszerkesztőn keresztül történő nyomásgyakorlásnak (30%).

Tud-e arról, hogy újságírót a munkahelyén hátrány ért valamely politikai vagy gazdasági információ közléséért?
Újságírók

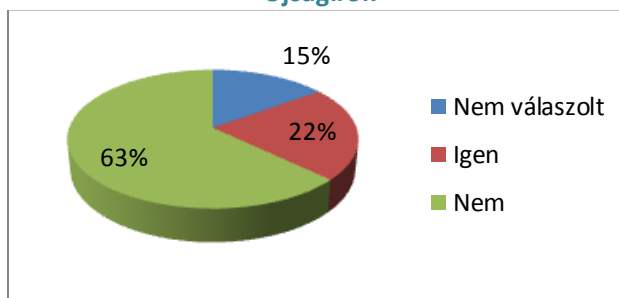
Nyomásgyakorlás sikerességének oka az újságírók egzisztenciális félelme lehet. Minél bizonytalanabb ugyanis az újságírók helyzete, annál kisebb a valószínűsége annak, hogy ellenállnak a nyomásgyakorlásnak.¹⁰ Mindez jól illeszkedik a hazai média helyzetéhez, hiszen a megkérdezettek 52%-ának volt tudomása arról, hogy valakit hátrány ért valamely információ közléséért. Úgy tűnik tehát, hogy a politikai és gazdasági nyomásgyakorlás sikere az újságírók egzisztenciális kiszolgáltatottságán múlik, a munkahelyük megtartása, a negatív következmények elkerülése érdekében elfogadják a sajtószabadság korlátozását.

¹⁰ Bajomi-Lázár Péter: Média és Politika, Médiakutató Alapítvány, 2006.

Öncenzúra

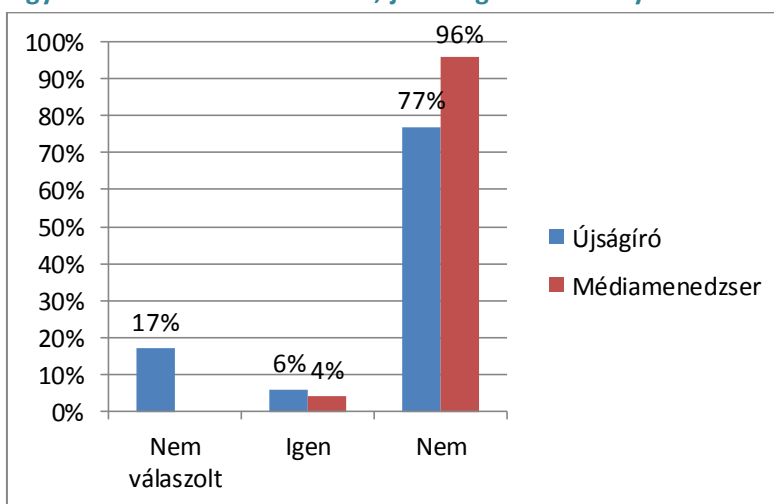
A médiát érő politikai és gazdasági nyomásgyakorlás mértékére vonatkozó adatok ellenére is soknak tűnik, hogy a megkérdezett újságírók 22%-a az újságírói munkája során már elhallgatott, vagy elferdített politikai, gazdasági tényt, annak érdekében, hogy elkerüljön valamilyen hátrányos következményt.

Előfordult-e már az újságírói gyakorlatában, hogy valamilyen politikai/gazdasági tényt elhallgatott/elferdített, annak érdekében, hogy elkerüljön valamilyen hátrányos következményt?
Újságírók

Ugyan az újságírók többsége maga nem hallgatott el politikai, vagy gazdasági tényt, de több mint háromnegyedük szerint a magyar médiában vannak elhallgatott jelenségek. A médiamenedzsereknek viszont már a 96 %-a véli úgy, hogy vannak elhallgatott jelenség a magyar médiában, és mindössze 4 %-uk gondolja azt, hogy a magyar médiumok többségében minden téma, jelenség a valódi súlyához mérten jelenik meg.¹¹

Ön szerint a magyar médiában minden téma, jelenség a valódi súlyához mérten jelenik meg?

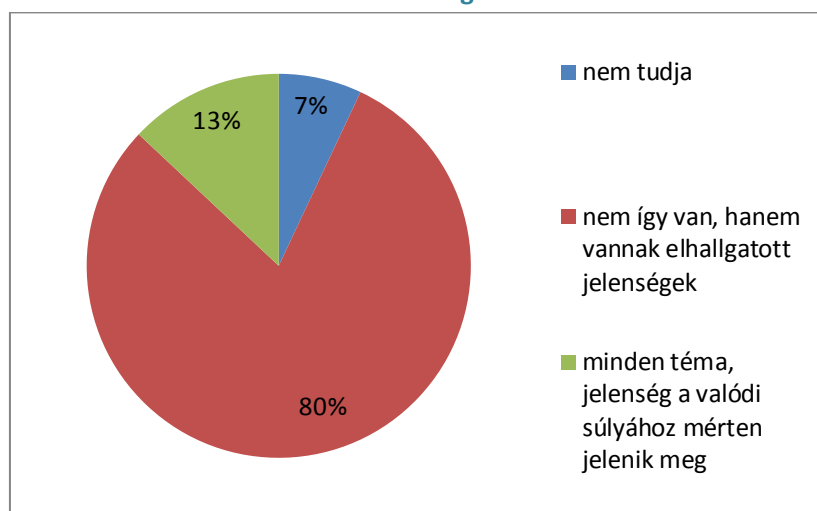

¹¹ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint.

Ugyanerre a kérdésre a magyar lakosság, hasonlóan az újságírókhoz, túlnyomó többségben nemleges választ adott. Mind a szakma, mind a lakosság tehát egyöntetűen úgy érzékeli, hogy a médiumok nem minden témát érintenek súlyuknak megfelelően.

Ön szerint a magyar médiában minden téma, jelenség a valódi súlyához mérten jelenik meg?

Lakosság

Az újságírókkal készített mélyinterjúk során arra a kérdésre, hogy alkalmazta-e már az öncenzúrát az interjúalany, többek között olyan válaszok születtek, mint „Igen, öncenzúrázta magát, szerinte mindenki csinált már ilyet”, „Aki függetlenül szeretne írni, az partizántechnikákhoz nyúl. Elvesztek az illúziók, a rendszeren kívülre kell helyezkedni”. Az interjúk alapján úgy tűnik, hogy az öncenzúra sokat alkalmazott módja, hogy bizonyos szakértőket az újságíró nem hívhat, nem idézhet, illetve bizonyos szavakat ajánlatos használni, bizonyosakat, mint a „reform”, vagy a „megszorítás” pedig mindenképpen mellőzni kell. Az interjúalanyok arra is rámutattak, hogy a gazdasági befolyás nem feltétlenül mindig a politika eszközeként jelenik meg, az a cég ugyanis, amelyik az adott médiánál hirdet, előnyt élvez, az a cég pedig, amelyik nem hirdet, vagy visszamond egy hirdetési szerződést, az annál a médiánál nem szerepelhet.

Az öncenzúra jelensége egyfajta kulturális mintázatként működik a hazai újságírói gyakorlatban, az 1980-as évek újságírásáról írt tanulmány¹² által használt öncenzúra-tipizálás¹³ ugyanis nemcsak, hogy

¹² Takács Róbert: Sajtóirányítás és öncenzúra az 1980-as években

http://www.mediakutato.hu/cikk/2005_01_tavasz/04_sajtoiranyitas/05.html

¹³ Öncenzúra típusai:

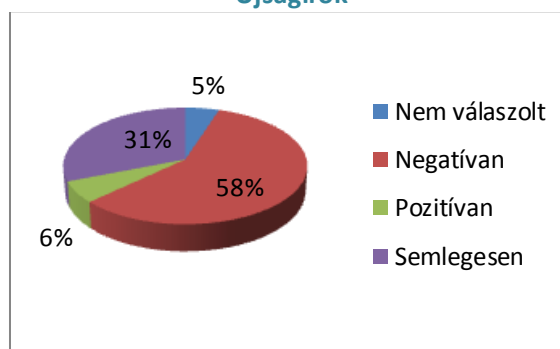
- Elhallgatás: valamilyen témát nem javasol, vagy a már elkészült cikkben/riportban fontos szempontokat nem közöl.
- Csomagolás: A bírálatok elfogadható formában vagy helyen történő bemutatása, amikor elveszi valaminek az élet, kevésbé provokatív megfogalmazást használ, amikor “eldug” valamilyen információt, tehát valamit közöl, de olyan környezetben, hogy bizonyára kevesekhez jutott el, vagy amikor olyan stílusesszöveget használ (gúny, sokat sejtető három pont), ami elfogadható formában jeleníti meg a mondanivalóját.
- Máshol megjelent anyagokra (más cikkek, blogok) való hivatkozás.
- Sorok között kommunikálás: Amikor valamit nem mond ki, inkább az olvasóra bízta, hogy rájöjjön.

a mai újságírók számára is értelmezhető, hanem a válaszadók 16-17%-a újságírói tevékenysége során alkalmazza is öncenzúra diktatúrában kialakult formáit. A keresztadatok továbbá arra is rámutatnak, hogy akik öncenzúrázzák magukat, azok többsége az öncenzúra több formáját is gyakorolja.

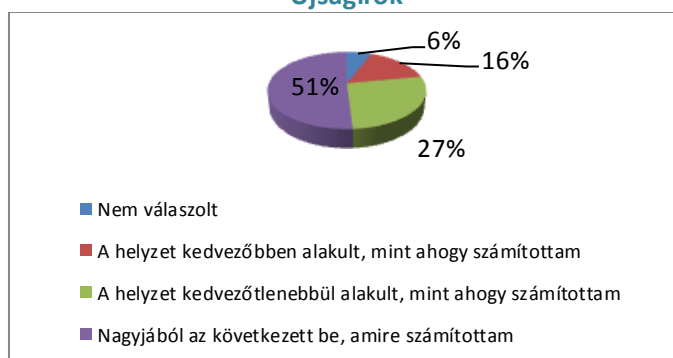
Médiaszabályozás

Az új, 2010-ben elfogadott mediaszabályozást számtalan kritika érte, bár a kérdőív kitöltésére a törvények hatályba lépése után került sor, így az utólagos adatfelvétel torzíthat az eredményeken, ennek ellenére az alábbi táblázat mégis jól értelmezhető képet ad az új törvényekről. Az a tény ugyanis, hogy a megkérdezettek újságíróknak csak 6%-a nyilatkozott úgy, hogy pozitívan tekintett a médiatörvényekre a hatályba lépés előtt, annyit azért elmond a szabályozási koncepcióról, hogy az kevésbé találkozott a szakmai elvárásokkal.

Milyen várakozással tekintett az új médiatörvényekre a hatályba lépésük előtt? Újságírók

Mennyiben teljesültek a várakozásai az új szabályozással kapcsolatban? Újságírók

Bár a várakozások beteljesülésére vonatkozó kérdésünkre már 16%-an válaszolták azt, hogy a helyzet kedvezőbben alakult, mint amire számított, a várakozások és azok beteljesülésének egybevetése arra hívja fel a figyelmet, hogy még a pozitív várakozásokkal élők közel egyharmada is csalódott a szabályozásban. A csalódottság azonban nem feltétlenül kritika a törvénnyel szemben, hiszen az is elképzelhető, hogy a válaszadók azért tekintik kedvezőtlenebbnek a helyzetet, mert az új médiatörvények nem elég hatékonyan érvényesülnek a gyakorlatban. Akik a médiatörvényeket már

- Szerkesztés: Amikor az újságíró tartózkodik az állásfoglalástól és pusztán a tényeket helyezi egymás mellé, a következtetések levonását az olvasóra bízta.

hatályba lépésük előtt negatívan ítélték meg, azoknak ugyan az egyötöde végül kedvezőbbnek tartotta a törvényeket, mint amire számított, viszont 55%-uk szerint az következett be, amire számított, azaz a negatív előfeltevéseik beigazolódnak látszottak.

Újságírók

Milyen várakozással tekintett az új médiatörvényekre a hatályba lépésük előtt?	Mennyiben teljesültek a várakozásai az új szabályozással kapcsolatban?			Összesen
	A helyzet kedvezőbbben alakult, mint ahogy számítottam	A helyzet kedvezőtlenebbül alakult, mint ahogy számítottam	Nagyjából az következett be, amire számítottam	
Negatívan	25%	20%	55%	100%
Pozitívan		29%	71%	100%
Semlegesen	6%	45%	49%	100%

Az új médiatörvények az alábbi táblázat alapján összességében erőteljes mértékben rontottak az általunk megkérdezett szempontokon. Egyedül a gyermekekre ártalmas tartalmak mennyisége mutat pozitív mérleg-index pontszámot, a többi esetben kifejezetten magas negatív index pontszámok jellemzik az indikátorokat. A pozitív pontszám ellenére azonban erősen ellentmondásos a gyermekekre ártalmas tartalom média megjelenésének megítélése, hiszen az újságírók 73%-a úgy vélte, hogy ezen a területen az új törvények bevezetése nem változtatott semmit. Mindez annak a fényében lehet érdekes, hogy az új médiatörvények bevezetésének a kormányzó pártok részéről az egyik leghangsúlyosabb indoka éppen a gyermekek védelme volt.

Újságírók

Ön szerint mi és hogyan változott a média működésében az új médiatörvények hatályba lépése óta?	romlott	nem változott	javult	mérleg
a gyermekekre ártalmas tartalmak mennyisége	8%	73%	16%	8 pont
a megjelenő vélemények sokszínűsége	52%	40%	5%	-47 pont
a médiahatóság működésének kiszámíthatósága	57%	32%	7%	-50 pont
az újságírói munka megbecsültsége	61%	35%	2%	-59 pont
a médiavállalkozások és a politikai pártok összefonódása	64%	29%	4%	-60 pont
a médiavállalkozások működési feltételei	65%	32%		-65 pont
az újságírói munka jogi feltételei	68%	27%	1%	-67 pont
a közszolgálati médiaszolgáltatás minősége	75%	16%	6%	-69 pont

A médiatörvények hatályba lépése óta az újságírók úgy értékelték, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatást minőségét követően a második, harmadik és negyedik helyen az újságírói munka

jogi feltételei (68%), a médiavállalkozások működési feltételei (65%), illetve a médiavállalkozások és a pártok közötti összefonódás (64%) területein romlott a helyzet. Annak ellenére, hogy a médiavállalkozások működési feltételeinek erőteljes romlását nyilvánvalóan befolyásolja a gazdasági válság negatív hatása is, úgy tűnik, hogy az új médiatörvények a politika és gazdasági nyomásgyakorlás ellen a korábbi helyzethez képest nem nyújtanak hatékonyabb védelmet, a média és a politika közötti összefonódás jelensége továbbra is meghatározó. Az új szabályozás tehát illeszkedik a média és a politika közötti összefonódás egyébként már korábban is létező folyamatába.

Érdekes, hogy a médiahatóság erős elutasítottsága ellenére a válaszadók 32%-a szerint nem változott a médiahatóság működésének kiszámíthatósága, ez talán azzal magyarázható, hogy a médiahatóság a lehetőségeihez képest kevésbé avatkozik bele a média működésébe.

Ellentmondásosnak tűnhet, hogy amíg az újságírók szerint a megjelenő vélemények sokszínűségének követelménye romlott a legkevésbé, addig 77%-uk szerint nem minden téma jelenik meg a magyar médiában a valódi súlyához mérten. Elképzelhető azonban, hogy az újságírók itt inkább a televíziós csatornák számának gyarapodásával azonosították a sokszínűség fogalmát mintsem a különböző témák médiabeli megjelenésével.

Ön szerint mi és hogyan változott a média működésében az új médiatörvények hatályba lépése óta?	Újságírók véleménye szerint romlott	Médiamenedzserek véleménye szerint romlott ¹⁴
a gyermekekre ártalmas tartalmak mennyisége	8%	9%
a közszolgálati médiaszolgáltatás minősége	75%	47%
az újságírói munka jogi feltételei	68%	34%
a médiavállalkozások működési feltételei	65%	55%
a médiavállalkozások és a politikai pártok összefonódása	64%	44%
az újságírói munka megbecsültsége	61%	53%
a médiahatóság működésének kiszámíthatósága	57%	44%
a megjelenő vélemények sokszínűsége	52%	34%

Nem meglepő módon az újságírók értékelték nagyobbra a romlás mértékét, a médiamenedzserek szerint a törvény hatályba lépése óta ugyan romlott a helyzet, de a romlás mértéke jelentős mértékben alacsonyabb az újságírókéénál. Összességében azonban a médiamenedzserek véleménye is negatív, de nem olyan markánsan, mint az újságíróké.¹⁵

¹⁴ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint.

¹⁵ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint.

Lakosság

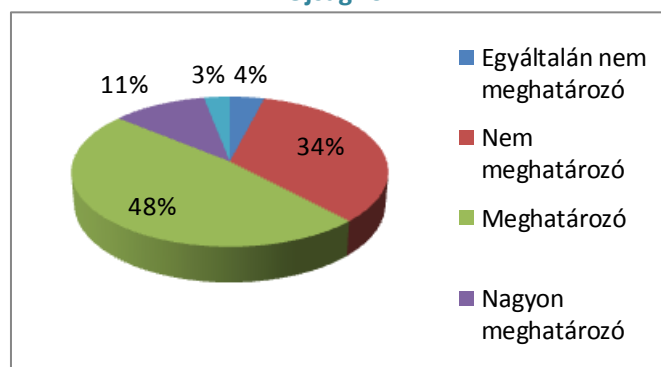
Ön szerint mi és hogyan változott a média működésében az új médiatörvények hatályba lépése óta?

	romlott	nem változott	javult
a gyermekekre ártalmas tartalmak mennyisége	29%	45%	18%
a megjelenő vélemények sokszínűsége	29%	49%	11%
az újságírói munka megbecsültsége	30%	47%	6%
a médiavállalkozások és a politikai pártok összefonódása	33%	46%	7%
a közszolgálati médiaszolgáltatás minősége	29%	48%	15%

Az új médiaszabályozás hatásairól a lakosság véleménye elsőre korántsem tűnik annyira rossznak, mint az újságíró szakmáé, az adatok azonban többféleképpen is magyarázhatóak. A lakosság közel fele azt érzékeli, hogy az általunk felvetett szempontok esetében nem történt változás, ami csakúgy, mint a sajtószabadság értékelése esetében értelmezhető egyfajta közönyként, vagy fásultsággként is, de értelmezhető az új szabályozás eredménytelenségként is, hiszen a lakosság több mint háromnegyede szerint a helyzet romlott, illetve a helyzet nem változott.

Mennyire meghatározó az Ön munkája szempontjából a mindenkori médiaszabályozás?

Újságírók

Míg a sajtószabadság érvényesülése esetében az újságírók a bíróság sajtó feletti felügyeleti jogát a harmadik legfontosabb helyre helyezték, addig mindösszesen 11%-uk vélekedett úgy, hogy a mindenkori médiaszabályozás munkájukra gyakorolt hatása nagyon meghatározó, viszont 34%-uk szerint az újságírói munkát a szabályozás nem határozza meg.

A médiaszabályozásnak az újságírói munkára gyakorolt csekély hatását, a mélyinterjúk anyagai magyarázhatják meg; a válaszadók szerint ugyanis a konkrét politikai, vagy gazdasági nyomásgyakorlás szűkebb körben tette lehetővé a hírek közlését, mint amit a mindenkori médiaszabályozás engedett.

Kérjük, értékelje, hogy milyen mértékben befolyásolja az ön munkáját:

Újságírók

Újságírók	Egyáltalán nem befolyásolja	Nem befolyásolja	Befolyásolja	Nagyon befolyásolja	mérleg	Média-menedzserek mérleg ¹⁶
a hirdető	9%	24%	45%	17%	18 pont	47 pont
a médiaszabályozás	4%	29%	50%	11%	17 pont	26 pont
a tulajdonos	7%	32%	36%	19%	14 pont	-17 pont
a politikai pártok	21%	39%	27%	8%	-19 pont	-22 pont

A politikai pártok újságírói munkára gyakorolt befolyásának negatív pontszáma nehezen értelmezhető. A politikai nyomásgyakorlás sajtószabadságot veszélyeztető mértékét vallók ugyanis a minta 36%-t teszi ki. Elképzelhető, hogy a válaszadók ebben az esetben a politikai pártok közvetlen befolyására gondolhattak. A médiamenedzserek véleménye viszont egyértelmű, hiszen a hirdetők befolyásolják legerősebben a munkájukat.

Arra a kérdésre, hogy a munkájában milyen változást eredményezett az új médiaszabályozás, az újságíró válaszadók többsége inkább a szabályozás negatív hatásaira mutatott rá. Az egyik újságíró szerint: „Egy sor olyan dolgot nem írhatok le, amit korábban leírhattam, mert nehogy belegyalogoljak szegény politikus vagy politikához kapcsolódó üzletember lelki világába, amire az a válasz, hogy gyanúba kevertem és pert indít ellenem. Korábban ilyen nem volt.” Egy másik újságíró pedig úgy nyilatkozott, hogy: „erősebb öncenzúrát alkalmazok, mert jobban félek az esetleges következményektől”. Több olyan vélemény is volt, amely szerint nagyobb óvatossággal kell az újságírói munkát végezni az új törvények szankció rendszerének következtében. Az új médiaszabályozás azonban nemcsak kritikát, hanem elismerést is kapott, hiszen volt olyan válaszadó, aki szerint „Lényegesen figyelmesebben végezzük a munkánkat - ami nem hátrány”.

A médiatörvények szerkesztőségekre gyakorolt hatása egybecseng az újságírói munkára gyakorolt hatással, többségben vannak a negatív újságírói vélemények, és kisebbségben a szabályozást pozitívan megítélők. Van, aki szerint: „Egyenes megrendelések érkeznek a főszerkesztőtől, akit az igazgató irányít bizonyos tartalmak kötelező megjelenésre. Ugyanígy utasítás érkezik bizonyos szavak használatára. Semmilyen tényfeltárásnak és oknyomozásnak nincs helye a struktúrában.”, és van olyan is, aki úgy véli, hogy az új szabályozás a szerkesztőségekben „felelősségteljesebb szakmai aktivitást követel meg”.

¹⁶ Publicus Intézet: A sajtószabadság helyzete a médiamenedzserek szerint.